

https://mult-kor.hu/20090330_rekonstrualtak_janus_pannonius_igazi_arcat

"Janus Pannonius fejszobra az utolsó vonásait kapja ezekben a napokban, de az már most biztos, hogy a korábbi ismereteinkkel, feltételezéseinkkel szemben egy egészen más, rendkívül markáns férfiarc volt az övé"

„... a most elkészült arcmás azért tekinthető a leghitelesebbnek, mert az a tavaly októberben, a pécsi székesegyházban újratemetett költő koponyájának precíz másolata alapján számítógép segítségével, a legmodernebb arckonstrukciós eljárással készült.”

„... a pécsi Dómmúzeumban őriznek egy fiatal apostolt ábrázoló szobrot, amit valószínűleg ugyancsak Janus Pannoniusról mintáztak.”

[Szélkiáltó : Pécs 2010 nyitóünnepség \(youtube.com\)](#)

Könyörgés az istenekhez a török ellen hadba induló Mátyás királyért - Szélkiáltó

Janus Pannonius
(1434 – 1472)

Készítette: Ujlaki Tibor
Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános
Iskola és Gimnázium

Itália – Az első korszak: epigrammák

Néhány életrajzi adat:

Vitéz János nagyváradai püspök – lánytestvére Borbála, akinek a fia Csezmicei János.

Életművét két korszakra szokás osztani:

a) Itáliai korszak (1447-1458)

Tanulmányok:

- **Guarino da Verona** ferrarai magániskolája
- Padova: egyházjog, doktori cím

b) Magyarországi korszak (1458-1464)

Kiegészítő: 1459-ben pécsi püspök lett, 1465-ben Mátyás követeként Itáliába ment.

1471 – Mátyás elleni főúri összeesküvés, menekülés, halála (Medvegrad).

KIGÚNYOLJA GALEOTTO ZARÁNDOKLÁSÁT^[81]

Mondd, miért, ha poéta vagy, miért hogy
Parnasszus magasát elhagyva, immár
Bottal – ó, Galeotto – és iszákkal
Még Rómába te is zarándokútra?
5 Külföld zagyva, hiszékeny csőcseléke
És kísértetek-űzte balga népség
És álszent sokaság csinálja mindezt!
Valld te azt, mit az oly furfangos ifjú
Euathlos nagyeszű tanára tartott,
10 S istenek tagadója, Theodorosz,
És az élvezeteknek atyja is, ki
Legfőbb rossznak a szenvedést találta.

Ám ha elragadott az ájtatosság
S ferde nyakkal akarsz zarándokolni,
15 És ha mind hiszed azt, amit naponta
Szószékről prédikál recsegve páter
Alberto s az a szókelep Roberto,
Csöpp, vénasszonyi könnyeket vadászva,
Múzsáktól, nosza, végy örökre búcsút,
20 Törd szét lantod, Apolló énekét meg
Vesd a sánta kovács-istennek akkor,
Mert hívő soha nem lehet poéta.

(Végh György fordítása)

Galeotto Marzio (1427–1497?), a Narniban született olasz vándorhumanista, költő és író, 1447–1450 között Ferrarában tanult Guarino iskolájában.

MIÉRT NEM VIZSGÁLJÁK MOSTANSÁG, MINT HAJDANÁBAN, A PÁPÁK HERÉJÉT?

Egykor trónusodat, Szent Péter, nő bitorolta,
s éppúgy tisztelték, mint az elődeit is.

Tán sohasem derül is fény erre a furcsa titokra,
hogya babát nem szül, s leplezi ő le magát.

Ettől fogva sokáig – félve, hogy újra becsapják –,
Róma alánézett a reverenda alá.

Nem kaphatta meg addig senki a mennyei kulcsot,
míg bizonyos nem lett, hogy here birtokosa.

Mért hagyták el e régi szokást? Nyilván csak azért, mert
mostanság a jelölt már azelőtt bizonyít.

NÉVVÁLTÓZTATÁSÁRÓL

János volt a nevem, s Janus, ki e verseket írta!
Megmondom, ha netán, tudni kívánod okát.
Nem buta gögből hagytam cserben a régi nevem, nem!
Tudna-e bárki különb s szebb nevet adni nekem?
Ezt hittem magam is s lásd, Janus lettem, amint a
Múza magához emelt s megkoszorúzta fejem.

PANNÓNIA DICSÉRETE

Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,
S most Pannónia is ontja a szép dalokat.
Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,
Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!

Reflektáljatok 2-3 mondatban a versre!

Költői eszközök

Milyen alakzatokra épül fel a vers? Mutasd be példákkal!

„A mondat alakja, szerkezete is sok esztétikai lehetőséget rejt magában. Ezeket a stíluselemeket **alakzatoknak** nevezzük.”

„Az alakzatok között szerepel az ismétlés, a felsorolás, a halmozás, a fokozás, a párhuzam, az ellentét, a szokatlan szórend stb.”

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/magyar-nyelv-es-irodalom/magyar-nyelv/magyar-nyelv/mondatstilisztika/az-alakzatok>

Ellentétben alapuló párhuzam.

Ellentét:

eddig - most (időbeli)

Itália – Pannónia (térbeli)

Párhuzam:

termettek ... a könyvek

ontja a ... dalokat

Sokra becsülnek - hazám is büszke - Szellemem egyre
dicsőbb - általa híres e föld!

Mit állapíthatunk tehát meg a vers szerkezetéről?

Két 2 soros egységből áll, a végén csattanóval.

Mi ennek a versnek a műfaja? Igazold a megállapításodat!

(Klasszikus) epigramma.

Disztichonokban íródott rövid vers, a végén csattanóval.

Tekinthető ezzel együtt panegirikusznak is.

A **panegirikusz** (görög panégürikosz 'ünnepi, dicsőítő') a Kr. e. 4. század vége felé keletkezett; az antikvitásban gyönyörködtetési céllal előadott alkalmi, ünnepi beszédet jelentett.

<http://enciklopedia.fazekas.hu/retorika/Alakzat.htm>

A reneszánsz korában dicsőítő költemény.

Milyen egyéb alakzatokat találtak a műben? (Példákkal!)

- **túlzás (hiperbola)**: „ontja a ... Dalokat”; „általa híres e föld”

- **fokozás**: az utolsó két sor

- **kihagyás (ellipszis)**: „Sokra becsülnek már” (engem)

Milyen szóképeket (trópusokat) találtak a versben?

A magyar stilisztikákban a metafora, a metonímia, a szinekdoché összefoglaló elnevezése. (kép)

Metafora ((gör. metaphora, epiphora, lat. translatio) 'átvitel') két fogalom vagy jelenség kapcsolatán alapul közös külső vagy belső vonásaik vagy hangulati egyezés alapján.

Metonímia ((gör.) 'névátvitel') - Kép (trópus), amelyben egy adott szó - formájának és elsődleges jelentésének megváltozása nélkül - egy másik szót helyettesítve új jelentéssel gazdagodik. Az egymással kapcsolatba kerülő fogalmak viszonya lehet: ok-okozati (itták a mámort), térbeli (alszik a város), időbeli (századunk felfedezései), vagy anyagbeli érintkezésen alapuló (nincs egy vasa sem).

Szinekdoché (gör.) 'együttértés') Jelentésátvitelen alapuló trópus (kép); a metonímia egyik fajtája. Változatai: rész neve jelenti az egészet (pars pro toto).

Metafora:

„...termettek a könyvek”

„ontja a ... dalokat” – (igei metaforák)

Metonímia:

„Pannónia ... ontja ... a ... dalokat”

„híres e föld” (térbeli kapcsolat)

Szinekdoché:

„Szellemem egyre dicsőbb...”

Mi (lehet) a vershelyzet? Mi jellemzi a beszédhelyzetet?

Vershelyzet:

- a) a vers írására motiváló helyzet a mű megszületésének körülményei: tér- és időmozzanatok, díszletezés, egy emberi szituáció rögzítése, a lírai én megjelölése és viszonya a tárgyához (a vers keletkezését elindító emberi szituáció).
- b) a szövegből kiolvasható (vagy elképzelhető) megalkotott szituáció (jelenetkeret). Olyan eseményre, körülményre utal, amely „létrehozza” a verset.

Beszédhelyzet:

- a) a nyelvhasználatot közvetlenül befolyásoló körülmény(ek) amely(ek)ben a kommunikáció zajlik (Ki mondja? Kinek mondja?)
- b) a megszólító és a megszólított közötti kommunikációs viszony (nyelvi eszközök létesítik a versben). Pl. magánbeszéd (vallomás), vagy megszólít más szereplőt is a szöveg? Megidézi-e a szöveg más szereplők beszédét, válaszát (dialógus)? Mi a megszólalás célja?

Vershelyzet:

2. sor: A lírai én reflexiója saját művészi tevékenységére.

Beszédhelyzet: E./3. megszólalás, a lírai én grammatikailag jelölt, birtokos személyjellel: hazám, szellemem, ill. személyes névmással: rám.

Magánbeszéd, a megidézett szereplők T./3. („Sokra becsülnek...”, „a hazám is büszke lehet...”)

Cél: 3-4. sor: költői öntudat, hírnév

Poeta laureatus
(Petrarca)

A vers értékrendje, hangneme

Hangnem: fennkölt, ódai.

Értékrend: a legfőbb érték a kultúra, műveltség, tudomány („könyvek”), ezen belül a költészet („szép dalok”). A megszokott értékrend megfordítása: nem a személy büszke a hazájára, hanem a haza a fiára.

Ebben az értelemben a cím **metonímiaként** is értelmezhető.

vera nobilitas – az igazi nemesség: nem a származás, hanem csakis az erény és a szellem által végrehajtott tettek révén lehet az ember nemessé. (A latin eredetiben a „híres” helyett ‚nobilis’ áll!)
A szellem nemességét a beszéd művészete adja, aki nem szól ezen az ékes nyelven, csak barbár lehet.

Egy dunántúli mandulafáról

Herkules ilyet a Hesperidák kertjébe' se látott,
Hősi Ulysses sem Alkinoos szigetén.
Még boldog szigetek bő rétjein is csoda lenne,
Nemhogy a pannon-föld északi hűs rögein.
S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben,
Ám csodaszép rügyeit zuzmara fogja be majd!
Mandulafám, kicsi Phyllis, nincs még fecske e tájon,
Vagy hát oly nehezen vártad az ifju Tavaszt?

Weöres Sándor fordítása

Mikor keletkezhetett a vers?

Mi a betű szerinti jelentés?

Egy szokatlan természeti jelenség leírása, és a beszélőnek e jelenséghez fűzött személyes reflexiója.

Milyen hangulata van a versnek? Mi a műfaja?

Négy disztichonból álló epigramma. (Vagy elégia?)

Mi nehezíti meg a vers olvasását, megértését?

Milyen, a fa motívumához kapcsolódó mitológiai utalásokat találunk a versben?

Az epigramma első részében: Heszperiszek kertje (Héra aranyalmáiról nevezetes, ill. az Odüsszeiából ismert phaiákok szigete.

Milyen nyelvi szerkezettel jeleníti meg ezeket az utalásokat, mi a szerepük?

A tagadó szerkezetek fokozó és késleltető szerepe (előkészítik a mitológiainál is nagyobb csodának tartott természeti jelenség leírását).

Mi a vershelyzet?

Mi jellemzi a beszédhelyzetet?

Hány szerkezeti egységből áll a vers? Indokold!

1-4. sor: E./3. természetleírás: virágzó fa, jelen idő - mitologikus utalások. Idill.

5-6. sor: hangnemváltás (modalitás!): elégikus zárlat. Jelen idő – jövő idő; az E./3.beszédmód átvált megszólításba (E./2.) A kivételes értéket veszélyeztetnek láttatja. A megfagyás a virágzással (élet) szemben a halál jelképe.

A két szerkezeti egység között ellentét van.

Milyen szerepet tölt be a famotívum a versben?

sorsszimbólum

Mi a vers jelképes jelentése?

az idegenség, elszigeteltség és koránjöttség tapasztalata

Zeng az egész haza környéke literatúránk divatjárúl. Nincs vége, se hossza az öröm-újjongatásoknak tudományaink felderült egérül, a világosság hasadó hajnaláról, a felébredt józan értelemről és az édes anyai, hazai, nemzeti nyelv, literatúra s tudományok szerencsés megérkezéséről. – Az élesen látó szemlélő bosszonkodik ezen szarkazmuson, melyet alattomos gonoszsággal időnkre készítenek ezek a tudós paraziták, és a legjobb szándék, melyet ezen temjénezesek mellett gondolhat csak az, hogy ezen dicséretek által reá vegyék a nemzetet azoknak megérdemlésére.

[...]

Ne palástoljátok tehát társaim! hogy messze-messze vagyunk a tökéletességtől, hogy a tudományok dicső halmának derekán még nem járunk, hogy azoknak szeretete még nálunk fel nem ébredett, hogy azok a nemzetek, melyek ezen az ösvényen messze elhaladtak, minket a durva nemzetek rangjába vetettek; esmértsétek meg a beteggel kelevényét, és kívántassátok meg véle az egészséget! Verjétek fel a nemzetet vakmerő veternumából [álmkór], és így töltsétek be azt a polcot, melyre ültetek.

[...]

Szemeim előtt láttam én felnőni sok ifjakat, akik hirtelen gyarapodással a tudományok útján eléhaladtak; meleg szeretetek mindannak, ami felséges, ami szép, ami tökéletes, gyulladt fel náluk. Nemes szomjúsággal feküdtek neki az esméretek kútfejének. A hazának nagy reménységeit láttam benne felnevekedni... Bizonyosága voltam sok külföldi főoskolákat megjárt ifjak rakodt és széles esméreteiknek. De alighogy hazatértek amazok ősi mezejeikre, nem tudom micsoda kimagyarázhatatlan elalélás foglalta el őket. A könyvtárt fegyverek tolták ki, a széptudományokat a vadkergetés, az elmélkedést agarászat. – Alighogy kiértek emezek csendes parókiájokra és elvadultak, mint az erdei aprómarhák, megtompult elméjük, erkölcsök oly hozzáegyenesedett a hallgatók erkölcséhez, hogy azt csak a viselet különböztette, és hogy az külföldi formájokból egészen kivetkezzenek, karcsúságokat is felcserélték potrohossággal.

[...]

Kármán József: A nemzet csinosodása (1794)

„Ideálisták és gonosztevők összeálltak, álság levegő-köveiből várakat csináltak, teleujjongták a világot, hogy a Kárpátok alatt kiépült Európa.

A Nyugattal szórványosan már régen elmátkázódtak itt lelkek, Magyarország durva ember-matériájából már kicsillant egy sereg differenciálódásra érett és alkalmas molekula. A nagy Humbug nem Európának ártott meg, a hazugságot itthon hitték el. Miért hazudtak már az apáinknak, és miért adták a hazugságot tovább? Mi nekünk váltig azt mondták, hogy itt Európa van, kultúréletre készültünk, s megfeszített idegekkel rángattuk magunkat egyre előbbre.”

Ady Endre: Ismeretlen Korvin-kódex margójára (részlet) - 1905

Ötszáz mandulafa Janus Pannonius újratemetésére
Pécs - 2008. október 15.

Cseh Tamás – Bereményi Géza: Janus Pannonius

[Cseh Tamás - Janus Pannonius \(youtube.com\)](https://www.youtube.com/watch?v=...)